

Isidor Macabich en la immediata postguerra (1940-1945)

per Isidor Mari Mayans

Introducció

El període que s'obre el mes d'abril de 1939, en acabar la guerra espanyola, encara està doblement marcat per la proximitat del clima bèl·lic: internament, perquè a partir del desenllaç de la confrontació, el nou règim desplega tots els mecanismes possibles de censura i control, per consolidar el seu poder i sufocar els nuclis de resistència democràtica; i en el context internacional, per la immediatesa i la presència constant en els mitjans d'informació dels combats de la Segona Guerra Mundial.

En aquest front exterior, l'Espanya franquista hi va mantenir una posició inicial no bel·ligerant, però clarament identificada amb les potències de l'Eix, on hi havia els seus aliats en la guerra espanyola: els feixistes italians i els nazis alemanys. No es va implicar directament en el conflicte internacional, però va enviar-hi la División Azul a combatre, al costat dels alemanys, contra els soviètics. Hi hagué eivissencs que hi anaren de voluntaris, i alguns hi van perdre la vida...

Només amb el pas del temps, a mesura que es feia evident que la victòria s'inclinava cap al bàndol dels aliats, la credibilitat democràtica de l'Estat espanyol es va veure clarament qüestionada en l'àmbit internacional, i el règim franquista hagué d'adoptar una posició més neutral i contemporitzadora, fins que, a partir de la conferència dels aliats a Potsdam (juliol de 1945), miraria de presentar-se com una democràcia *sui generis*.

Resum

Proseguint amb la biografia d'Isidor Macabich Llobet, aquest article tracta dels anys de la immediata postguerra (1939-1945), que coincideixen també amb el període de la Segona Guerra Mundial. El control ideològic de la censura i les restriccions severes contra l'ús del català són especialment estrictes. Des de la seua dedicació contínua al *Diario de Ibiza* i partint de la seua identificació completa amb el règim franquista, Isidor Macabich intenta obrir espais per al cultiu del català, promou la continuïtat de les Festes de la Terra i reprèn la publicació de la seua obra històrica. L'any 1941 seria declarat fill il·lustre d'Eivissa.

Mots clau: història política i eclesiàstica, postguerra espanyola, censura, marginació del català.

Summary

Continuing with the biography of Isidor Macabich Llobet, this article deals with the immediate post-war years (1939-1945), which also coincide with the period of the Second World War. The ideological control of censorship and the severe restrictions against the use of Catalan were particularly strict at the time. From his continuous dedication to the *Diario de Ibiza* and starting from his complete identification with the Franco regime, Isidor Macabich tries to open spaces for the cultivation of Catalan, promotes the continuity of the Festes de la Terra and resumes the publication of his historical works. In 1941 he would be declared an illustrious son of Ibiza.

Keywords: political and ecclesiastical history, post-war Spain, censorship, marginalization of Catalan.

La censura i la llengua

En aquells anys la censura va ser especialment activa. Isidor Macabich conservava en el seu arxiu personal diversos comunicats dels responsables de la censura adreçats a la redacció del *Diario de Ibiza*, donant indicacions concretes de com havien de ser tractats determinats temes d'informació interna o internacional, de com s'havien de reproduir determinats discursos oficials i, fins i tot, de la tipografia i de la composició que s'hi havia de fer servir. Ell mateix va explicar més endavant un dels episodis que va viure personalment amb la censura,

que va impedir la publicació d'un article seu en què criticava, des d'una òptica cristiana, el racisme dels nazis i l'ateisme dels soviètics: un comunicat del censor provincial li va retornar l'article amb una nota a tinta vermella que deia: "*Improcedente. Por sus ataques a los dos bandos.*"¹

En el panorama cultural, la censura lingüística, com la ideològica, també va ser estricta, i al llarg d'aquests sis anys, a diferència fins i

1. Ho explica a l'article CXV de la sèrie *Nuestra Prensa*, al *Diario de Ibiza* del dia 29 de juliol de 1964.

tot dels anys de guerra, no apareix al *Diario de Ibiza* ni un sol article o poema escrit íntegrament en llengua catalana.² Només quan es tracta de citar algun fragment d'un text històric o dialectal, o quan es comenta algun detall del parlar eivissenc, apareix breument la nostra llengua, i val la pena subratllar que pràcticament sempre és en articles d'Isidor Macabich.

En algunes ocasions, cap al final d'aquesta etapa, es fa explícita la conveniència d'obrir algun espai a l'expressió en llengua catalana –un espai ocasional i restringit, subordinat sempre al castellà. Per exemple, l'editorial titulat significativament *España del Diario de Ibiza* del 17 d'agost de 1944 –que podem atribuir clarament a Isidor Macabich, encara que vagi sense firma– apro- fita un discurs del ministre Eduard Aunós en els Jocs Florals de València –en els quals s'havia premiat el poema d'Enric Duran Tortajada *Les cançons de l'horta*, escrit “en catalán valenciano”–, per defensar l'ús literari de la nostra llengua:

Porque, sin desconocer la perversa tendencia separatista, que siempre hemos condenado, con que pudieron mancillar nuestra poesía regional, principalmente en los últimos tiempos, miserables secuaces de la anti-España, comprendíamos que un Gobierno digno y fuerte no tendría que detenerse, en su día, ante esa despreciable peripecia. Y esperábamos que fueran aflojándose paulatinamente las naturales restricciones gubernativas respecto de la poesía regional [...].

Gloria será siempre de España su polifonía literaria, mantenida en sus debidos límites. Como expresión de sus realidades nativas. Y, por tanto, con el debido culto a España y la cordial pleitesía de todas las regiones a la lengua castellana, verbo de uni-

Churchill, Truman i Stalin a la conferència de Potsdam (Viquipèdia)

dad y de vitalismo histórico –verdaderamente imperial...³

També té relació amb aquesta voluntat d'obrir algun espai a la llengua catalana un article que conservava Macabich en versió manuscrita, amb una nota al marge que deia *Como editorial para hoy*, però que no hem vist publicat a cap exemplar del diari, probablement perquè tampoc no ho va permetre la censura, malgrat el to d'exaltació patriòtica que manté des del mateix títol, *La lección del Caudillo*. El manuscrit no porta data, però s'hi citen unes paraules de Franco pronunciades el 17 de setembre de 1945 en un discurs a la ciutat de Vitòria, arran del centenari de Francisco de Vitoria, i podem deduir que no és gaire posterior. Val la pena comentar-lo amb un cert deteniment, perquè no sols expressa la situació lingüística del moment, sinó la concepció que

tenia el mateix Isidor Macabich sobre l'ús del castellà i el català en la seua pròpia obra.

En aquell escrit, Isidor Macabich deia que havia rebut un llibre de versos en català, publicat a Mallorca,⁴ “cuya publicación parece confirmar la mayor condescendencia con las literaturas regionales”, i recordava que l'any 1916...

...escribía, en catalán, un ilustrado escritor balear (que santa gloria haya), muy amigo nuestro, sin mácula de separatismo,⁵ comentando la aparición de un libro sobre arqueología escrito en catalán: “Así tendrían que hacerlo todos los catalanes, valencianos y baleares: publicar en catalán todos sus estudios, sean de bella literatura, de historia, de ciencias naturales, de teología, de derecho canónico, de cualquier ramo que sea lo que estudien. Esa es la manera de dotar nuestra lengua de una literatura integral, que abraza todos los ramos del saber humano.”

2. Recordem, per exemple, que l'any 1938, en plena guerra, Macabich no sols havia publicat íntegrament en català els *Gotxos a Nostra Senyora de Jesús*, sinó també el seu extens poema *Miratges*...

3. La subordinació de les llengües històriques d'Espanya era considerada normal i necessària, però uns mesos abans, en canvi –el 17 de febrer de 1944–, el *Diario de Ibiza* havia reproduït un article en què es criticava durament la marginació de l'espanyol a les Filipines.

4. Tal vegada *El somni encetat*, de Miquel Dolç, publicat el 1943.

5. Potser es referia a Antoni M. Alcover.

Otro hubiera sido regularmente su pensamiento al correr de los días, viendo la torcida senda por que conducían algunos tales entusiasmos. Nosotros no los compartimos nunca en esos términos. Por estimar más adecuada una expresión tan universal como sea posible para los temas científicos, en sentido de utilidad. Y, por tanto (no cabiendo ya, lamentablemente, el latín, como en tiempos mejores), en vez de cualquier lengua regional, el castellano. Y en castellano, además, por debido afecto cordial a esta lengua perfectísima, verbo de nuestras mayores glorias y de nuestra unidad hispánica, maestra y evangelizadora de nuevos mundos. Mayormente cuando ese integralismo regional podía ser convertido –y así vino a suceder– en oposición manifiesta contra otro integralismo superior, el español, pasando gradualmente de la literatura a la política, de la indiferencia por el castellano, a una hostilidad verdadera para cuanto el mismo significa esencialmente. El “bon colp de falç” del canto de “Els Segadors”, cuya audición, por vez primera, en Barcelona, en 1911 –y así lo consignamos muchos años ha en estas mismas columnas–, nos hizo enrojecer de vergüenza e indignación (a nosotros, tan amantes de nuestras realidades nativas), cual si hubiéramos nacido en la meseta castellana.

I afegia, deixant clara de nou la supremacia que creia que s'havia de reservar al castellà:

Nuestro criterio fue siempre el mismo. Conocer y cultivar el ibicenco (y, por tanto, el catalán literario), pero a título de complemento, previo un estudio tan perfecto como nos sea posible, con fervoroso entusiasmo, de la lengua castellana. En la cual hemos escrito siempre, en prosa y en verso, para la expresión de temas universales, limitando el uso literario de la lengua nativa para aquellas modalidades de la vida

local que sólo en esta forma han de⁶ lograr su verdadera expresión.

I acabava, invocant les paraules de Franco que justificaven el títol de l'article, i recordant segurament l'altre article que havíem citat més amunt, amb les idees del qual coincideix fins i tot literalment en algun punt:

Pero, puesto que el Caudillo acaba de ensalzar magníficamente el culto a los matices locales, porque “amar a las comarcas es amar dos veces a España”, y ningún matiz más cierto, natural y perfecto que el lingüístico, celebremos vivamente ese avance evolutivo de las directrices políticas, que un gobierno fuerte bien puede permitírsela cuando lo estime oportuno. Y, templada la comprensible reacción de los primeros tiempos –todo período revolucionario tuvo siempre sus grandes exaltaciones–, aprendamos todos del Caudillo esa lección sapientísima de españolismo y comprensión. Variedad al servicio de la unidad. Polifonía lingüística, en el libro y en la prensa –si se quiere, sólo en los temas precisos– para amar y servir a España. Sin la mutilación del nombre de Juan Alcover, por ejemplo, en su monumento de Palma de Mallorca.⁷ Ni rarezas como ésa de que no apareciera en la prensa barcelonesa la poesía catalana que obtuvo el primer premio en el certamen conmemorativo de Jacinto Verdaguer, leída y aplaudida ante las primeras autoridades. ¿No publicaron muchos periódicos, dos años antes, otra poesía regional de un certamen valenciano?

És ben significatiu que, ni tan sols amb totes aquestes consideracions entorn de la supremacia del

castellà, l'acatament al règim i el rebuig del catalanisme polític, aquest article hagués pogut arribar a veure la llum. Les lleugeres crítiques a l'ocultació de la llengua catalana degueren impedir la publicació del text.

En canvi, sí que havia sortit en primera plana, el 3 de juny de 1944, un altre editorial titulat *La unidad del idioma*, en el qual, després de proclamar que “*la Lengua española es una de las preferentemente escogidas por la Providencia para llevar la luz del Evangelio a los pueblos, y ha sido el primer y perenne vehículo de cultura para nuevas razas que hoy hablan y piensan en español*”, afirmava que la unitat lingüística era indispensable: “*La unidad es el pedestal de la grandeza.*” I acabava proclamant que “*Manteniendo la unidad de nuestro idioma y su florecimiento, bien puede decirse que el sol sigue sin ponerse en la tierra española.*”

La voluntat d'aconseguir que el castellà fos de fet la sola llengua espanyola era evident.

Religió i política

Les topades amb la censura no van impedir que Isidor Macabich explicitàs en aquests anys encara amb més intensitat la seua identificació completa amb el règim franquista, que és considerat el salvador providencial de l'Espanya catòlica. N'hi ha molts exemples, sobretot en dates assenyalades, com el primer d'octubre de cada any, declarat *Día del Caudillo*, en què solia aparèixer al diari una lloança de Macabich al *Generalísimo*. Però també en altres ocasions: el 6 de gener de 1941, un article firmat per J. Nicolás amb el títol *La eterna epifanía* arriba a afirmar que la victòria de Franco és una manifestació de la protecció d'Espanya per part de la providència divina:

Como se manifestó últimamente sin duda la voluntad y providencia de Dios, y su asistencia poderosísima, en la épica lucha de la verdadera España, también contra todas las potestades del infierno. Así lo vió y lo

6. Ratllat: *pueden*.

7. Es refereix al fet que els franquistes van posar *Juan* en lloc de *Joan* en el monument al poeta, a la plaça de la Reina de Palma.

proclama aún el Caudillo. Y así debemos reconocerlo todos, porque es hecho evidentísimo, que no importa aquí desmenuzar. Todo muy de acuerdo con la asistencia divina que no faltó nunca a España. En las líneas cardinales de su misión providencial, o sea, de su verdadera historia, Dios estuvo siempre con nosotros y se manifestó al mundo por nuestro medio, en tanto que nosotros no nos apartamos de Él.

En aquesta concepció política del nacionalcatolicisme que assumeix Isidor Macabich (i que exposa en un altre article –*España*, el 27 d'agost de 1944–, ara firmat amb les inicials I. M.), la legitimitat del poder ve de la seua identificació amb la llei de Déu: “*con un sentido de jerarquía –el católico– que tiene por principio a Dios, de quien toda autoridad procede.*”

Aquest sentit religiós explica també que Macabich, malgrat la seua identificació completa amb el règim (i, en certa manera, a partir de les influències que tenia gràcies a aquesta identificació), hagués intervingut molt sovent en favor dels represaliats republicans (com hem vist en el capítol anterior d'aquesta biografia), i hagués intentat superar els afanys de revenja per arribar a la reconciliació. Un altre article seu –*Ayer y hoy*, publicat el 18 d'abril de 1944– replica així a un interlocutor que s'havia lliurat dels milicians i li deia que només pensava en venjar-se:

...hay que esforzarse, como ideal supremo, por restaurar en lo posible nuestra vida ibicenca, sin dejarse desbordar por instintos de venganza (dejando en todo caso a la justicia su labor de justicia... estricta), restañando heridas y evitando sangre.

Aquest sentit catòlic i providencialista de la història és igualment present quan analitza els fets polítics i bèl·lics de l'entorn internacional d'aquells anys. Per exemple, quan censura (a l'article *En esta hora*, del 26 de setembre de 1944) la

Isidor Macabich el 1952 (Alan Lomax).

connivència interessada dels aliats “*con la bestia moscovita. Porque el comunismo, según la definición pontificia, es un mal intrínseco sin colaboración posible en el orden moral.*”

O quan se suma, en una sèrie d'articles del gener de 1945, a la crida del Papa per la pau. No és estrany que en alguna d'aquestes ocasions (*Recordando el Kempis*, el 10 de maig de 1945) invoqui l'obra de Quevedo *Política de Dios y gobierno de Cristo* per justificar la submissió general de tots els governs a la voluntat divina. I, de manera semblant, quan condemna el racisme

dels nazis (*Sangre y espíritu*, del 8 de juliol de 1945) com una desviació de la doctrina de l'Església.

El terror mundial que va provocar a primers d'agost de 1945 l'explosió de les bombes atòmiques d'Hiroshima i Nagasaki va impulsar Isidor Macabich a insistir amb diversos articles en la necessitat de subordinar les decisions de tots els estats a la voluntat divina:⁸

8. *La bomba atómica*, *En esta hora* i de nou *En esta hora*, els dies 10, 11 i 12 d'agost de 1945. El text citat apareix al primer d'aquests articles.

Defendióse con verdaderos sofismas el ataque despiadado a los ciudadanos pacíficos. Y se piensa en convertir ahora en garantía de la paz y salvaguardia del derecho esa nueva monstruosidad abominable. ¿Y quién establecerá rectamente esa paz y ese derecho si se prescinde en las convenciones internacionales de la ley eterna?

I el seu convenciment que el règim de Franco responia a aquesta primacia del respecte a la voluntat divina farà que Macabich no dubti a defensar-ne la legitimitat,⁹ quan se'n comença a qüestionar internacionalment la manca de pluralisme parlamentari o la ruptura amb la monarquia hereditària.

– El derecho divino no corresponde a tal o cual forma de gobierno, dinastía o persona determinada, sino a la autoridad, que viene de Dios. Y el sujeto de la misma, si Dios no lo determina directamente, como en la antigua Ley, o indirectamente, como en el Primado de la Iglesia, debe señalarlo el pueblo, o sea, la representación genuina de la nación, debidamente organizada.

– No hay sangres que valgan a este respecto. Las monarquías, con la excepción indicada del antiguo pueblo de Dios, comenzaron por decisión popular con elección determinada. [...] Nadie puede presentar, por tanto, mayores títulos que Franco a la Jefatura del Estado, ganada providencialmente, con insuperables aciertos en la guerra y en la paz. Contara el Caudillo con sucesión masculina, y cabría también sin discusión posible la consagración real. [...]

– No parte de la tradición española el llamado régimen parlamentario. Y un siglo de continuadas desdichas, rematadas por un completo desastre, bien alto señalan que no es ésta la

senda del bien común. ¿Hemos perdido del todo la memoria?

Aquesta serà, a partir d'ara, la concepció providencialista de la política que tindrà Macabich.

La represa de les Festes de la Terra

La fusió dels fets històrics amb la política i la religió és, així mateix, la raó que impulsa Isidor Macabich a insistir de nou en la celebració solemne de les Festes de la Terra, superant la desafortunada coincidència de les dates d'agost amb l'ocupació dels milicians republicans, que, com ja hem vist, havien volgut presentar-la com una nova reconquesta.

Així, el mateix 8 d'agost de 1940 apareix al *Diario de Ibiza* una "gacetilla" sense firma (però indubtablement escrita per Macabich), sota l'epígraf *Del día*, amb aquests arguments, que ja havia invocat l'autor en anys anteriors:

...cuanto es y significa Ibiza socialmente: religión, hispanidad, lengua, espíritu tradicional..., de esa fecha parte (8 de Agosto de 1235) y en ella tiene su principio.

Si por un sentimentalismo muy respetable y comprensible, como primer impulso, hubo cierta vacilación en reanudar esta fiesta tradicional, la reflexión ha centrado ya este problema. Los mártires de la invasión roja tienen también su conmemoración adecuada. [...]

Bien puede pues, volverse otro año, no sólo a la antigua solemnidad religiosa, restablecida hoy, y la inclusión en el programa municipal de las Fiestas Patronales (que ya hay que darlo por supuesto), sino a nuestro ver, a las mismas expansiones populares de antaño (la merienda popular, por ejemplo). Y a mayores, si cabe. Porque si antes recordaba esta fiesta el comienzo de nuestra vida, como pueblo, incluye además ahora el recuerdo de nuestra resurrección.

El 8 d'agost de 1941 hi insistirà novament, en un altre article *Del*

día signat aquesta vegada amb les inicials I. M.:

Ocho de Agosto: última de estas Fiestas Patronales... y raíz de las precedentes. Porque cuánto somos y significamos como pueblo español y cristiano, y cuánto nos queda todavía de antiguos días mejores en la sangre y en el alma, en esta fecha que hoy celebramos: 8 de Agosto de 1235, tiene su savia y fundamento.

Uns dies més tard, el 20 de setembre de 1941 –aniversari de l'arribada de les forces franquistes a Eivissa, que es va presentar també com una "reconquista"–, matisa aquestes qüestions en un article titulat *Te Deum laudamus*:

Ciertamente, no hubo reconquista en 1936. Y, con el sedante de los días, no suscribiríamos todo lo dicho y hecho a cuenta de tal suposición.

Pero se dió una plena y definitiva reintegración al ser de España. Y, por tanto, al ser de Ibiza, según su historia de siete siglos, carne de su carne y espíritu de su espíritu.

I encara un any després, el 8 d'agost de 1942, un nou editorial sense firma i amb l'epígraf *Del día* –indiscutiblement seu– manté l'amalgama política i religiosa de les festes, des del mateix títol –*Con la Cruz y con España*:

Todas nuestras esencias como pueblo: fe, lengua, nacionalidad, costumbres, en lo que tienen de étnico y de ético, y no de transitorio, pervertido y deleznable, ahí comienzan o renacen.

No és estrany que la seua insistència hagués aconseguit la reactivació de les celebracions de les Festes de la Terra, per més que amb els seus arguments les hagués teinyit forçadament d'una concepció espanyolista.

9. En el darrer dels articles esmentats a la nota anterior.

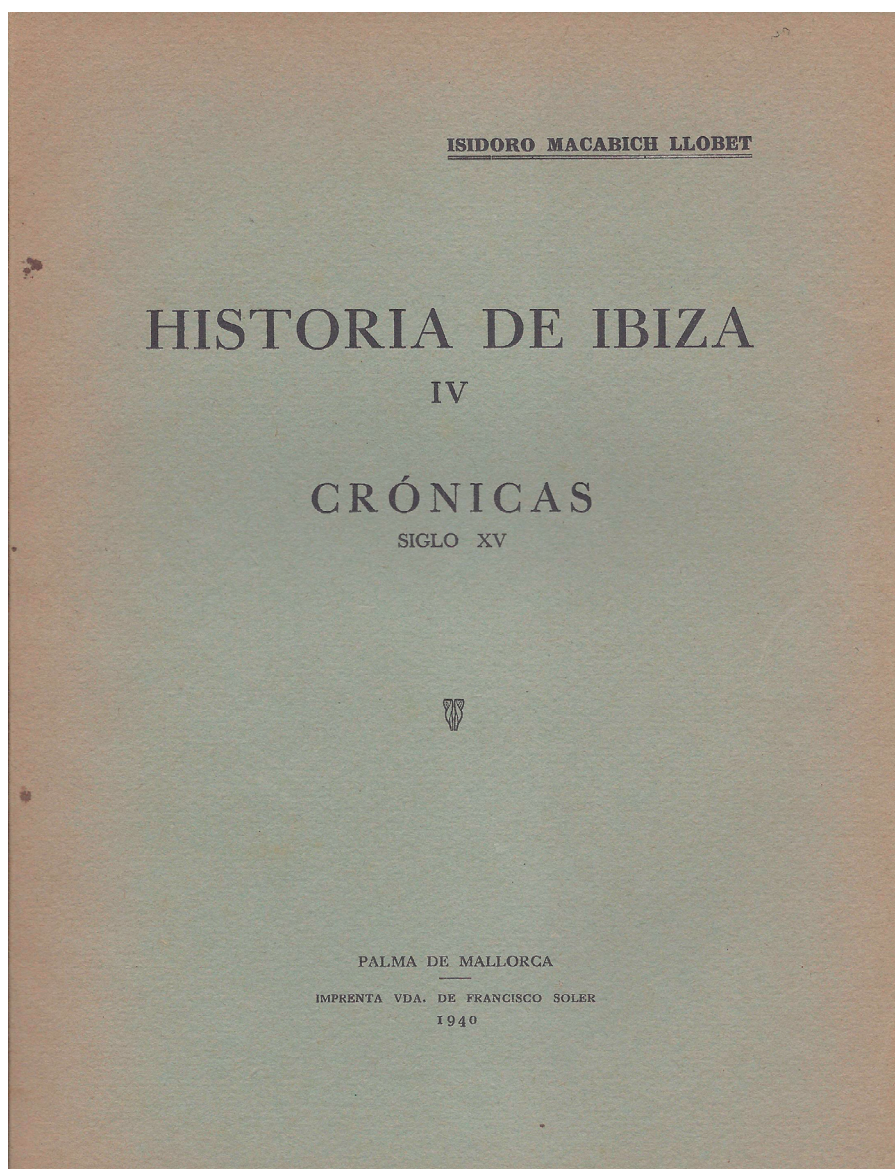
La continuïtat de l'obra històrica: dels cicles als fascicles

En el capítol anterior d'aquesta biografia havíem comentat com Isidor Macabich retia comptes de la feina que feia en la reordenació dels arxius eivissencs. La dedicació als arxius degué ser una de les seues ocupacions principals en aquests anys.¹⁰ Aquesta va ser, sens dubte, la base de la represa de la publicació dels seus treballs històrics.

El procés d'edició de la història d'Eivissa, que havia iniciat Isidor Macabich al llarg dels anys 30 –primer amb els 'cicles' púnic, romà i cristià, i després amb els fascicles de síntesi de la *Historia de Ibiza* corresponents al feudalisme i les cròniques dels segles XIII i XIV–, s'havia interromput amb l'esclat de la guerra, quan acabava de sortir aquest darrer fascicle.¹¹

De totes maneres, tal com havíem comentat, els apartats corresponents als segles posteriors, fins al segle XVIII, ja estaven elaborats i havien aparegut en bona part, en successius articles, al *Diario de Ibiza* durant l'any 1935. L'any 1941 –entre els mesos de febrer i maig– publica també una sèrie de quinze articles sobre les cròniques del segle XVI que apareixerien poc després.¹²

Passat el període bèl·lic apareixen, successivament, entre 1940 i 1943, els fascicles de *Crónicas* corresponents als segles XV, XVI, XVII i XVIII.¹³ Els referents al segle XIX i als

Coberta del fascicle IV de la *Historia de Ibiza* (1940).

10. I va ser objecte de reconeixement. Una notificació de la Direcció General d'Arxius i Biblioteques de Madrid, datada el 29 de maig de 1940, el nomena delegat del Patronat per al Foment de les Biblioteques, Arxius i Museus a l'illa d'Eivissa.

11. *Historia de Ibiza III. Crónicas siglos XIII y XIV*. Palma: Imprenta de Fr. Soler, 1936.

12. Bartomeu Escandell va exposar a l'article Macabich, *historiador* (Eivissa, núm. 3, 1973) el procés d'elaboració que seguia Macabich en la integració de la seua història global, a partir dels articles de premsa, les monografies i les síntesis per períodes.

13. *Historia de Ibiza IV. Crónicas. Siglo XV*. Palma: Impr. de Francisco Soler, 1940. *Historia de Ibiza V. Crónicas. Siglo XVI*. Palma: Impr. de Francisco Soler, 1941. *Historia de Ibiza VI. Crónicas. Siglo XVII*. Palma: Impr. de Francisco Soler, 1942. *Historia de Ibiza*

corsaris, que apareixerien els anys cinquanta, i, ja en la dècada següent, els de costumisme, completarien la part essencial de la seua definitiva *Historia de Ibiza*.

Al costat d'aquesta línia principal del seu treball historiogràfic, l'aparició de la revista *Ibiza* l'any 1944, per iniciativa de la Societat Cultural i Artística Ebusus, va oferir a Isidor Macabich un espai nou on publicar treballs d'una extensió i un nivell diferents dels que exigia el diari.

Així, entre el març de 1944 i el desembre de 1945, els setze núme-

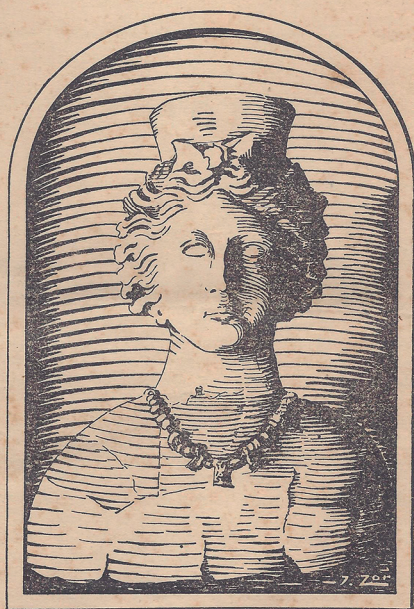
ros de la nova revista *Ibiza* van incloure els treballs següents d'Isidor Macabich:

1. *Nuevos apuntes sobre el corso*.
2. *Cómo sabían batirse las milicias de Formentera*.¹⁴
3. El poema *Bienvenida al Dos de Mayo* i l'article *Del cancionero ibicenco. Notas folklóricas*, on reproduceix i comenta diferents romanços i cançons.
4. *La Calle de la Cruz* i *Del cancionero ibicenco* –uns comentaris a l'article del número anterior.

VII. *Crónicas. Siglo XVIII*. Palma: Impr. de Francisco Soler, 1943.

14. El tema ja havia estat tractat en un article al *Diario de Ibiza* el 7 de juliol de 1937.

IBIZA

SUMARIO: I. Macabich: Historia Elemental de Ibiza • Índice general de autores y materias correspondiente al primer tomo de esta Revista • Ilustraciones de J. Zornoza Bernabeu

16

Exemplar de la revista *Ibiza* en què apareix la *Historia Elemental de Ibiza*.

5. *En homenaje*, sobre l'expressió *co'n*, en record d'A. M. Alcover.¹⁵

6. *Un nuevo romance del Cid*. En *Rodriguet*.

7. *Del cancionero ibicenco*, de nou sobre el romancer, i *De Nuestra Señora de Jesús y los primeros frailes que allí habitaron*.¹⁶

15. Reprenent de nou un article al *Diario de Ibiza* de 29 de juliol de 1937.

16. Represa altra vegada del tema d'un article publicat al *Diario de Ibiza* el 17 de juliol de 1937.

8. *Un ibicenco, condeñor de Ibiza, en el siglo XVII*.

9. *Caramellas*, entorn de les caramelles de Nadal.

10. *Prisioneros franceses en Ibiza durante la guerra de la independencia*.

11. *Apuntes sobre confinados políticos en Ibiza durante la primera mitad del siglo XIX*.

12. *Apuntes sobre confinados políticos en Ibiza durante la primera mitad del siglo XIX (conclusión)*.

13. *El culto a la Virgen María en*

Ibiza, en sus diferentes advocaciones.¹⁷

14. *Por qué [sic] se llama aquí "musseñes" a los Curas o Rectores*.

15. Amb el pseudònim J. Nicolás, *Dos libros de poesías*, sobre els *Sonetos mediterráneos* de M. Villangómez i el *Primer cancionero* d'E. Fajarnés, i *De los tiempos de 'Mambrú'*.

16. *Historia elemental de Ibiza*.¹⁸

Aquesta *Historia elemental de Ibiza*, com explica una nota inicial de la redacció de la revista, és en realitat la reedició esmenada del text que havia publicat dos anys abans el darrer número de la revista *Firmes*, del *Frente de Juventudes de Baleares*. Té l'interès de ser la primera síntesi completa que fa Macabich de la història d'Eivissa, des dels temps més antics fins al 1939.

Les col·laboracions al *Diario de Ibiza*

La implicació d'Isidor Macabich en la marxa del *Diario de Ibiza* va ser especialment important des de la seua responsabilitat de redactor en cap. Ja hem comentat que amb freqüència són seus els editorials i escrits de redacció que apareixen sense firma.

Entre les col·laboracions signades expressament, podem remarcar la consolidació de les sèries temàtiques que havia iniciat amb els epígrafs *De nuestra historia*, *Del día i De la tierra*. Així mateix, durant aquests anys insereix a les pàgines del diari una quantitat significativa de poemes, exclusivament en castellà, sobre temes personals, religiosos o polítics, alguns d'ells ja publicats anteriorment.¹⁹

Tal com en els anys anteriors, la sèrie *Del día* és la que més es presta

17. Sobre aquest tema també havia publicat articles al *Diario de Ibiza* els dies 3 i 5 d'agost de 1937; i també el 17 de juny de 1941.

18. Amb aquest número es tanca el primer volum de la revista. Macabich hi continua col·laborant en els números següents, corresponents a 1946-1950.

19. Durant els primers mesos de l'any 1942, aquests poemes hi són especialment freqüents.

a expressar l'adhesió a les celebracions pròpies del règim del general Franco. Més interessants són els comentaris de les sèries *De nuestra historia* —encara que no solen tenir la mateixa entitat que abans, a causa dels nous espais en què Macabich publicava altres articles de temàtica històrica— i *De la tierra*, en la qual hi ha nombrosos comentaris sobre aspectes de llengua i de cultura popular.

Probablement la sèrie més interessant d'aquests anys, tant per la temàtica com per l'extensió, és la que porta com a epígraf *Espíritus familiares*, integrada per una vintena d'articles apareguts entre el setembre de 1943 i el maig de 1944. Es tracta d'un exemple de la dedicació de Macabich a aquests aspectes de la cultura popular que incorporarà al seu *Costumbrismo*: familiar, follet, barruguets, fades, bruixes, pastorells, calendaris i horòscops, fantasmes i apareguts, oracions i amulets, el pont de Santa Eulària o la Creu d'en Ribes.

Al costat d'aquestes sèries, alguns articles singulars mereixen una certa atenció. Per exemple, el que dedica Macabich el 19 de març de 1940, titulat *En justo homenaje*, a elogiar la trajectòria —i concretament la poesia— del marquès de Lozoya, Juan de Contreras y López de Ayala. Macabich va enviar aquest article i algunes obres seues al marquès, que va respondre amb agraïment. Aquest va ser l'origen d'una llarga i intensa relació entre ells dos, no sols epistolar i després personal, sinó també el punt de partida de la vinculació del marquès de Lozoya amb Eivissa, que tindria una gran transcendència cultural per al nostre patrimoni: Juan de Contreras va ser director general de Belles Arts entre 1939 i 1951, va tenir durant molts anys una segona residència a Santa Eulària des Riu, va fundar una entitat anomenada *Amigos de Ibiza* i va intervenir en una infinitat d'iniciatives favorables a l'art i la cultura de les nostres illes. Durant els anys que ens ocupen, Isidor Macabich —com a president del Patronat del Museu Arqueològic d'Eivissa— va poder re-

El marquès de Lozoya (Wikipedia).

soldre diversos assumptes rellevants gràcies a aquesta bona relació.²⁰ El *Diario de Ibiza* mateix donarà compte el 24 de juny de 1942 de les gestions del marquès de Lozoya per a la redacció del projecte arquitectònic del nou museu i per a la protecció de la necròpolis.

En un altre ordre de coses, té interès l'article que dedica Macabich, en forma de carta, a comentar amb Enric Fajarnés alguns aspectes de la seua poesia i la seua relació amb la literatura catalana i castellana.²¹

20. L'extensa correspondència entre Macabich i el marquès de Lozoya, que he pogut completar gràcies al bon amic Alfons García Ninet, s'estén des de 1940 fins a 1973 i bé mereix un estudi específic, que sobrepassa les possibilitats d'aquesta biografia.

Macabich hi reconeix que no llegeix gaire —adduint problemes de vista i excés de feina— i afegeix: “*como mi formación fue castellana (con un margen dialectal, de aspectos puramente ibicencos), fue siempre tan parca mi relación con las letras catalanas...*” Hi reconeix, això sí, la influència del poema *La Serra* de Joan Alcover sobre el seu poema *S'aufabeguera*: “*la leí y releí*”, diu. Però nega la influència de Verdager que alguns veien en algun dels seus poemes dialectals (*Sa mort d'en Garroverets* com a ressò de *La mort de l'escolà* de Verdager). No deixa de ser curiós aquest diàleg

21. L'article es titula “Por la verdad. Charlas literarias” i apareix al *Diario de Ibiza* l'11 de setembre de 1941.

A l'esquerra, retrat de Macabich com a fill il·lustre, degut a Ignacio Gil (foto J. A. Riera, Enciclopèdia Eif). A dalt, Enric Fajarnés, ja de gran (Vicent Marí).

sobre poesia catalana en aquell 1941 tan advers a la nostra llengua...

Les pàgines del *Diario de Ibiza* i la correspondència de Macabich contenen testimonis d'altres relacions dignes d'esment: la represa de l'intercanvi epistolar amb l'historiador Adolf Schulten passada la guerra (1941), la visita a Eivissa d'Eugeni d'Ors i l'editor Gustau Gili

(agost de 1941),²² l'intercanvi d'articles i cartes amb Miquel Villalonga –germà de Llorenç– arran d'un article que havia escrit amb imprecisions sobre Eivissa, que Macabich puntualitza críticament (setembre i octubre de 1942), o una carta d'Antonio García Bellido del 6 de juny de 1943 en què ofereix a Macabich les pàgines de la revista *Archivo Español de Arqueología*...

Fill il·lustre de la ciutat d'Eivissa

Però el fet segurament més destacat d'aquests anys en el reconeixement de la trajectòria d'Isidor

Macabich és la seua declaració com a fill il·lustre de la ciutat, en la darrera sessió de l'Ajuntament d'Eivissa de l'any 1941, juntament amb el general Joan Cirer i Vela.

En dona compte Enric Fajarnés a les pàgines del *Diario de Ibiza* en un article del primer de gener de 1942 titulat *De la vida local. En homenaje*, on destaca la feina històrica, periodística i literària d'Isidor Macabich. Reprenent el tema de la carta que acabàvem de comentar, diu Fajarnés: “*Es el poeta de nuestra tierra, en costumbres y paisajes, dejándonos, en este sentido, una magnífica visión de Ibiza, en su doble aspecto campesino y marinero, a través de sus celebradas poesías S'aufabeguera y Miratges, respectivamente; que son, sin duda, lo más representativo de su obra poética.*”

Es tracta probablement d'un dels pocs casos en què un eivissenc és declarat fill il·lustre en vida, i en una edat relativament jove: Macabich tenia aleshores 58 anys.

ISIDOR MARÍ MAYANSI
INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS ■

22. Venien d'Elx, on havien assistit a la representació del Misteri. El diari reproduïx un article d'Eugeni d'Ors sobre Eivissa el 20 de setembre de 1941.